

"6D050600 - Экономика" мамандығы бойынша (PhD) философия докторы дәрежесін алу үшін академик Е.А. Бекетов атындағы Қарағанды университетінің докторантты Жартай Жанибек Маратулының "Жастар көсіпкерлігі ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыру факторы ретінде: синергетикалық әсерлер және өсу тетіктері" атты тақырыбында дайындалған диссертациялық жұмысына ресми рецензенттің ПІКІРІ

1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі және оның жалпы ғылыми және жалпы мемлекеттік бағдарламалармен байланысы.

Шағын және орта көсіпкерлікті дамыту экономиканы болашақта орнықты дамытудың міндетті талабы болып табылады.

Шағын және орта көсіпкерлік субъектілерінің рөлі қазіргі таңда коронавирус пандемиясы нәтижесінде экономикалық тұрақсыздық пен турбуленттік шарттарда екі есе тез дами бастады.

Жылдамдық пен иілгіштік қабілеті бар жастардың көсіпкерлігі дағдарыстың салдарын қалпына келтіретін стратегиялық ресурс бола алатыны анық. Жастар көсіпкерлігі жаңа жұмыс орындарын аша отырып, ірі бизнестің таралуы мен қысқарту проблемаларын шешуге мүмкіндік береді. Жұмыстар босаған ірі компания қызметкерлерін жастар көсіпкерлігі мен ШОБ секторының есебінен өлеуметтік бейімдеумен қамтамасыз етуге болады. Сонымен қатар, жастар көсіпкерлігі жаңа бос нарықтар мен экономикалық өсімнің нұктелерін қалыптастырады.

Қазіргі таңда Қазақстанда жастар көсіпкерлігі секторын дамыту бойынша жүйелі шаралар қабылданып жатыр. Жеке көсіпкерлік бастамаларды көтеру саласында мемлекеттік саясат саласының негізгі бағыттарын анықтайтын "Бизнестің жол картасы – 2025» көсіпкерлікті қолдау бірынғай бағдарламасы жұмыс істей бастады. Мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдардың тармақталған жүйесі енгізілген институционалды база құрылды. Алайда, бір айтып өтерлігі, сыртқы ортадағы күрделі экономикалық конъюнктура мен экономиканың өсім қарқынының төмендеуі жастар бизнесін дамыту мен қолдау жүйелері трансформациясының қажеттілігін туындағы.

Сонымен қатар, қазіргі таңдағы мемлекеттік стратегияның жаңа шарттарға бейімделуі жастар көсіпкерлігінің белсененділігі жүзеге асып жатқан орталарды жүйелі және толық зерттеуді талап етеді. Осылан орай, жастар көсіпкерлігі немесе іскерлік аураны зерттеудің маңыздылығы артып отыр. Бизнес ортаның сапалық және сандық параметрлерінен көрініс табатын іскерлік аура белсенді көсіпкерлікті анықтайтын фактор болып табылады.

Қорыта айтқанда, Қазақстан экономикасын алға жылжытуда және өлеуметтік, макроэкономикалық мәселелерді оңтайлы шешуде жастар

кәсіпкерлігінің орны маңызды. Осы тұрғыдан алғанда, диссертациялық жұмыстың өзектілігі сөзсіз.

2. Диссертацияға қойылатын талап деңгейіндегі ғылыми нәтижелері (Ғылыми дәрежелер беру Ережесі).

Диссертация теориялық және тәжірибелік құндылығы бар, өздігінен жеке орындалған ғылыми жұмыс болып табылады. Ізденуші докторант жүргізген зерттеулер бойынша темнедегідей негізгі ғылыми нәтижелерге қол жеткізген:

– ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілік факторларының иерархиясында жастар кәсіпкерлігін бөліп көрсету арқылы оның объекттік және субъекттік детерминанттары, әлеуметтік және экономикалық сипаттамалары, ерекше функциялары нақтыланып, авторлық анықтамасы берілді;

– жастар кәсіпкерлігінің типологизациясы жүзеге асырылды, эволюциялық иерархияны анықтай отырып, оның түрлері мен нысандары жіктелді;

– Қазақстанда жастар кәсіпкерлігінің жұмыс істеуінің заңнамалық базасы нақтыланды және нысаналы мақсатын, базалық құралдарды және институционалдық ықпал ету субъектілерін жүйелендіре отырып, оны институционалдық қамтамасыз етудің бағыттары нақтыланды;

– Қазақстандағы жастардың әлеуметтік-экономикалық субъектісіне кешенді сипаттама берілді және жастар кәсіпкерлігіне, оның сандық және сапалық параметрлеріне, даму тиімділігіне және экономиканың өсуін және оның инновациялық икемділігін сипаттайтын негізгі макроэкономикалық индикаторларға әсерін бағалауға жүйелі талдау жүргізілді;

– әлеуметтік сауалнама негізінде жастар кәсіпкерлігі субъектісінің әлеуметтік-экономикалық портреті анықталды (әлеуетті, әрекеттегі және жұмыс істеп тұрған жас кәсіпкерлер);

– Қазақстанда ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін жоғарылату факторы ретінде жастар кәсіпкерлігін дамытуды институционалдық және қаржылық қамтамасыз етудің қолданыстағы моделінің негізгі құрамдас бөліктері және олардың экономикалық, функционалдық тиімділігінің негізгі параметрлері анықталды;

– бизнес-секторды қалыптастыру мен дамыту индикаторларынан тұратын халықаралық рейтингтердің көрсеткіштерін (Doing Business, World Economic Forum, The Heritage Foundation) талдай отырып, жастардың бизнес-белсенділігін қолдаудың әлемдік тәжірибесі жинақталды;

– жүргізілген талдаудың, эксперttік көзқарастар және тәжірибелі зерттеу негізінде басқарудың жобалық тәсілдемесін қолдана отырып, жастар кәсіпкерлігін дамыту мен жетілдіру жолдары ұсынылып, 2021-2025 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының жастар

кәсіпкерлігін дамытудың мемлекеттік бағдарламасының жұмыс нұсқасы өзірленді;

– ұсынылған мемлекеттік бағдарлама моделіндегі жастар кәсіпкерлігінің экономиканың өсу және жаңғыру қарқынына синергетикалық әсерін бағалау үшін әдістеме және көрсеткіштер жүйесі өзірленді.

3. Диссертацияда PhD докторантпен тұжырымдалған әрбір нәтижесінің (ғылыми ережелер), тұжырымдары мен қорытындыларының негізделуі және шынайылық дәрежесі.

Диссидентант қол жеткізген әрбір ғылыми нәтижесінің негізделуі мен дәйектелуі және олардың шынайылылық және сапалық деңгейі ұсынылған жұмыстың мазмұнымен анықталады.

Докторант ғылыми жұмысты дайындау барысында қажетті деректерді пайдаланған және тақырыпқа қатысты зерттеу жүргізген ғалымдардың еңбектеріне сүйене отырып, нәтижелерге қол жеткізген. Сондай-ақ, жастар кәсіпкерлігіне қатысты отандық және шетелдік зерттеулерден басқа, арнайы зерттеулерді де ой елегінен өткізе отырып, дәлелдей алған.

4. Ізденушінің диссертациясында тұжырымдалған әрбір нәтижесінің (қағидасының), тұжырымдары мен қорытындыларының жаңалық дәрежесі.

Диссертациядағы ғылыми нәтижелер айтартылған жаңалық дәрежесіне ие:

– Бірінші нәтиже – ішінара жаңа, себебі ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілік факторларының ішінде кәсіпкерлікті, оның ішінде жастар кәсіпкерлігін бөліп көрсету, әлеуметтік, экономикалық және басқа да сипаттамалары, ерекше атқаратын қызметтері нақтыланды, бірнеше авторлардың анықтамалары қарастырылып, диссидентант өзінің авторлық анықтамасы берген.

– Екінші нәтиже – ішінара жаңа болып табылады, себебі жастар кәсіпкерлігінің жіктемесі, оның түрлері мен нысандары жүзеге асырылды.

– Үшінші нәтиже – ішінара жаңа болып табылады, Қазақстанда жастар кәсіпкерлігінің жұмыс істеуінің заңнамалық базасы нақтыланды.

– Төртінші нәтиже – жаңа болып табылады, бірінші рет Қазақстандағы жастардың әлеуметтік-экономикалық субъектісіне кешенді сипаттама берілді, даму әсерлілігіне және экономиканың өсуін сипаттайтын негізгі макроэкономикалық көрсеткіштерге әсерін бағалауға талдау жүргізілді.

– Бесінші нәтиже – жаңа болып табылады, өйткені әлеуметтік сауалнама негізінде жастар кәсіпкерлігі субъектілерінің – әлеуетті (потенциалды), әрекеттегі және жұмыс істеп тұрған жас кәсіпкерлердің - әлеуметтік-экономикалық портреті анықталды;

– Алтыншы нәтиже - жаңа болып табылады, Қазақстанда жастар көсіпкерлігін дамытуды институционалдық және қаржылық қамтамасыз етудің қолданыстағы моделінің негізгі құрамдас бөліктері және олардың негізгі параметрлері анықталып, зерттелді;

– Жетінші нәтиже - жаңа болып табылады, халықаралық рейтингтердің көрсеткіштерін талдай отырып, жастардың бизнес-белсенділігін қолдаудың өлемдік тәжірибесі жинақталды;

– Сегізінші нәтиже - жаңа болып табылады, өйткені жүргізілген талдаудың негізінде жастар көсіпкерлігін дамыту мен жетілдіру жолдары қарастырылды, 2021-2025 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының жастар көсіпкерлігін дамытудың мемлекеттік бағдарламасының моделі ұсынылды;

– Тоғызыншы нәтиже - жаңа болып табылады, жастар көсіпкерлігінің экономиканың өсу және жаңғырту қарқынына синергетикалық әсерін бағалау үшін әдістеме және көрсеткіштер жүйесі қарастырылып, өзірленді.

5. Алған нәтижелердің ішкі бірлігінің бағалануы.

Ізденушінің диссертациялық зерттеуі өзара үйлесімдік сипатымен анықталатын, аяқталған ғылыми жұмыс деп санаймын. Нақты көрсетілген мақсат пен орынды белгіленген міндеттер диссертацияның әр тарауы мен әр бөліміне дәйекті қойылған теориялық және әдіснамалық шешімдерде көрініс тапқан және қорғауға шығарылатын қағидаттар ретінде келтірілген. Ғылыми нәтижелер, қорытындылар мен тұжырымдамалар ішкі үйлесімдікке ие, әрбір тұжырым жалпыдан жекеге қағидасына сай қалыптастырылған.

6. Алған нәтижелерінің тәжірибелік және теориялық маңыздылығы мен құндылығы.

Жартай Жанибек Маратулы барлық қол жеткізген нәтижелері зерттеу шенберінде өзара лайықты байланысқан. Зерттеу жұмысының тәжірибелі маңызы диссертациядағы ғылыми нәтижелері мен тұжырымдарды осы бағыттағы бұдан кейінгі зерттеу жұмыстарында пайдалануға болатындығын көрсетеді. Сонымен қатар, зерттеудің қолданбалы жақтарын жастар көсіпкерлігін дамыту мен жетілдіруге бағытталған ұлттық және аймақтық бағдарламалар өзірлеуде стратегиялық даму жоспарында қолдануға болады.

Диссиденттің қол жеткізген нәтижелері зерттеу жұмысының теориялық және қолданбалы тұрғыдан маңыздылығын дәлелдейді.

7. Диссертацияның негізгі қағидасының, нәтижелесінің, тұжырымдары мен қорытындыларының жариялануының жеткілікті толықтығына растама.

Диссидент диссертацияны жазу кезінде 18 ғылыми жұмысты ашық баспада шығарған, соның ішінде:

- "Scopus" деректер базасына кіретін "Entrepreneurship and Sustainability Issues" халықаралық ғылыми басылымда - 1 мақала;
- Қазақстан Республикасының БжФМ Білім және ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған тізімге кіретін журнaldарда - 6 мақала;
- отандық және шетелдік халықаралық ғылыми-практикалық конференциялар жинақтарында - 11 мақала.

8. Диссертация мазмұны және рәсімделуі бойынша кемшіліктер.

Диссертациялық жұмыс бойынша бірқатар ескертулерді атап көрсетуге болады:

1) Ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыру факторы ретінде жастар көсіпкерлігін қолдаудың қолданыстағы қаржылық тетіктерін нақты жастар жобаларының сандық және сапалық көрсеткіштерімен толықтырып, соммаларын көрсету;

2) Дамыған нарықтық ортада жастар көсіпкерлігін қолдаудың Қазақстанмен ұқсас жүйесі мен тетіктері бар ТМД елдеріндегі шетелдік тәжірибесін қосу.

Бірақ бұл ескертулер күрделі емес және диссертацияның құндылығын төмендетпейді.

9. Диссертацияның тиісті мамандық бейіні бойынша философия докторы (PhD), доктор ғылыми дәрежелерін беру қағидаларының талаптарына сәйкестігі.

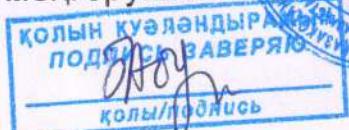
Жартай Жанибек Маратулының "Жастар көсіпкерлігі ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыру факторы ретінде: синергетикалық әсерлер және есу тетіктері" тақырыбындағы PhD диссертациясы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Білім және ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті біліктілік талаптарына сай орындалған және ұсынған тұжырымдарының ғылыми негізде қорытындылауымен құнды болып есептеледі.

Диссертацияның осы айқындауши белгілеріне сүйене отырып, "6D050600-Экономика" мамандығы бойынша Жартай Жанибек Маратулы философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайықты.

Ресми рецензент:

PhD, қауымдастырылған профессор
Қазтұтынуодагы Қарағанды
экономикалық университетінің
менеджмент және инновация
кафедрасының менгерушісі

08.01.2021

Е.Д. Орынбасарова